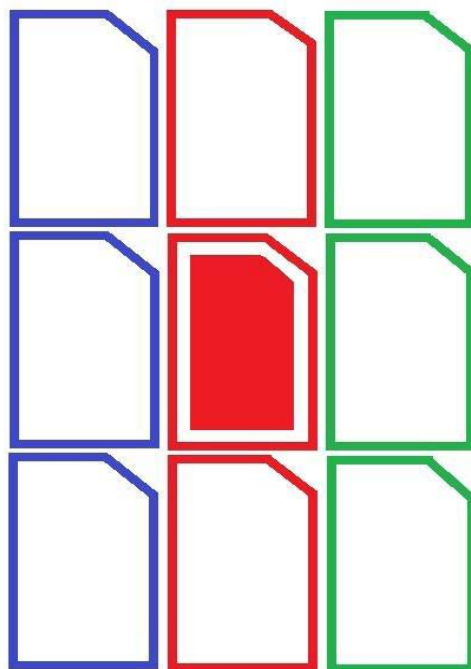

ШЕСТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„МОЖНОТО, РЕАЛНОТО И ВИРТУЕЛНОТО ВО СОВРЕМЕНИОТ СВЕТ”

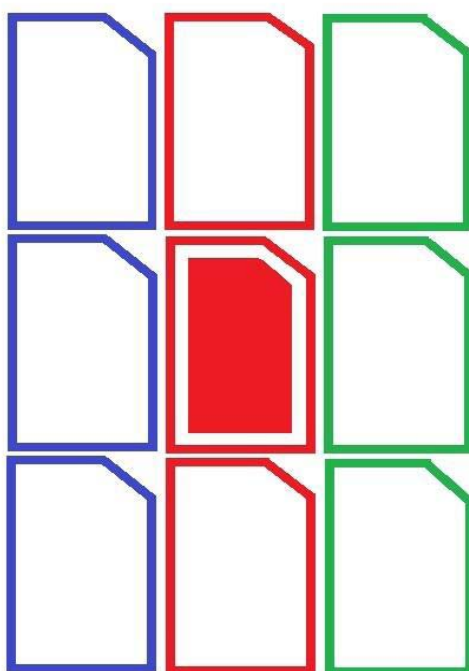
PROCEEDINGS

ЗБОРНИК
НА ТРУДОВИ

14-15.09.2016, Скопје

SIXTH INTERNATIONAL ACADEMIC CONFERENCE
"THE POSSIBLE, THE REAL AND THE VIRTUAL IN THE MODERN WORLD"

14-15 September 2016, Skopje

**EUROPEAN
UNIVERSITY**
R. M A C E D O N I A

P R O C E E D I N G S

Skopje, September, 2016

EUROPEAN
UNIVERSITY
R. M A C E D O N I A

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Скопје, септември, 2016

CIP – Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

3(062) (0.034.44)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција “Можното, реалното и виртуелното во современиот свет” (6 ; 2016 ; Скопје)

Можното, реалното и виртуелното во современиот свет [Звучен запис] : зборник на трудови / Шеста меѓународна научна конференција, Скопје, 14 – 15.09, 2016 = The possible, the real and the virtual in the modern world : proceedings / Sixth International scientific conference, 14 – 15 September 2016, Skopje. – Скопје : Европски Универзитет – Република Македонија = Skopje : European university – Republika Makedonija, 2016. – 1 оптички диск ; 12 см

Текст на мак. и англ. јазик

ISBN 978-608-4574-75-0

1. Насп. ств. насл. – I. International scientific conference

“The possible, the real and the virtual in the modern world” (6 ; 2016 ; Скопје) види Меѓународна научна конференција “Можното, реалното и виртуелното во современиот свет” (6 ; 2016 ; Скопје)

а) Општествени науки – Собири – CD - а

COBISS.MK – ID 101843978

Publisher:

European University Republic of Macedonia

For the publisher:

PhD Bojo ANDRESKI

Honorary Committee

1. Prof. Bojo Andreski, PhD - President of the European University Republic of Macedonia (EURM), Skopje;
2. Prof. Biljana Andreska, PhD - Bogdanovska - Director General of EURM;
3. Assist. Prof. Alexandra Andreska Sarevska, PhD - Director of EURM.

Program Committee

1. Prof. Lidia Naumovska, PhD - Rector, EURM, Chairman;
2. Assist. prof. Elizabeta Stamevska, PhD - Secretary General, EURM;
3. Prof. Savica Dimitrieska, PhD - Dean, Faculty of Economics, EURM;
4. Prof. Atanas KOZAREV, PhD - Dean, Faculty of Detectives and Criminology, EURM;
5. Prof. Jana Maneva Cuposka, PhD - Dean, Faculty of Art and Design, EURM;
6. Prof. Dr. Vlado Vankovski, PhD - Dean, Faculty of Dentistry, EURM;
7. Prof. Slobodan Shajnoski, PhD - Dean, Faculty of Political Science, EURM;
8. Prof. Dinka Zlateva, Faculty of Economics, PhD - "Neophit Rilski" Blagoevgrad, Bulgaria;
9. Prof. Miroljub Jetic, University of Belgrade PhD - Faculty of Political Science, Republic of Serbia;
10. Academician Smajo Shabotic, PhD - International Balkan Academy, Republic of Montenegro;
11. Assist Prof. Abdullah Ismalolu, PhD - University in Istanbul, Republic of Turkey;
12. Prof. Bekir Cinar, PhD - "Epoca University", Tirana, Albania;
13. Prof. Hasan Mehmeti, PhD - "University of Medicine, Department of Dentistry," Pristina, Kosovo.
14. Prof. Marko Sostaric, Civil Engineering Institute Zagreb Republic of Croatia;
15. Prof. Marina Ranisavljev Kocareva, PhD - Visoka Tekstilna Strukovna Škola za Dizajn, Tehnologiju i Menadžment – DTM

Organizing Committee:

1. Prof. Zivko Andrevski - Chairman;
2. Assoc. Prof. Victoria Kafedziska - Member;
3. Assist. Prof. Biljana Todorova - Member;
4. Assist. Prof. Blagojce Naumoski – Member;
5. Teaching Assist. Marjan Gaberov - Secretary;
6. Teaching Assist. Violeta Paunkovska - Secretary;
7. Teaching Assist. Ebru Ibish - Secretary;
8. Samuel Krstevski - Computer Processing;
9. Assist. Prof. Lidia Davidovska – Translator

Printing

ABC print – Skopje

Circulation:

100

Издавач:

Европски Универзитет Република Македонија

За издавачот:

Проф. д-р Бојо Андрески

Почесен одбор

1. Проф. д-р Бојо Андрески – Претседател на Европски Универзитет Република Македонија (ЕУРМ), Скопје;
2. Проф. д-р Билјана Андреска – Богдановска – Генерален директор на ЕУРМ;
3. Доц. д-р Александра Андреска Саревска - Директор на ЕУРМ.

Програмски одбор

1. Проф. д-р Лидија Наумовска – Ректор, ЕУРМ, претседател;
2. Доц. д-р Елизабета Стамевска - Генерален секретар, ЕУРМ;
3. Проф. д-р Савица Димитриеска – Декан, Факултет за економски науки, ЕУРМ;
4. Проф. д-р Атанас Козарев – Декан, Факултет за детективи и криминалистика, ЕУРМ;
5. Проф. д-р Јана Манева Чупоска – Декан, Факултет за арт и дизајн, ЕУРМ;
6. Проф. д-р Владо Ванковски – Декан, Факултет за стоматологија, ЕУРМ;
7. Проф. д-р Слободан Шајноски – Декан, Факултет за политички науки, ЕУРМ;
8. Проф. д-р Динка Златева, Факултет за економски науки “Неофит Рилски“ Благоевград, Бугарија;
9. Проф. д-р Мирољуб Јефтиќ, Универзитет во Белград - Факултет за политички науки, Р. Србија;
10. Академик д-р Смајо Шаботиќ, Меѓународна балканска академија, Р. Црна Гора;
11. Доц. д-р Абдулах Исламоглу, Универзитет во Истанбул, Р. Турција;
12. Проф. д-р Бекир Чинар, “Епока Универзитет”, Тирана, Албанија;
13. Проф. д-р Хасан Мехмети, “Универзитет за медицина-катедра стоматологија”, Приштина, Косово;
14. Доц. д-р Марко Шоштариќ, Градежен институт Загреб, Република Хрватска;

15. Проф. д-р Марина Ранисављев Коцарева – Висока текстилна струковна школа за дизајн, технологија и менаџмент – ДТМ.

Организационен одбор:

1. Проф. д-р Живко Андревски – претседател;
2. Проф. д-р Викторија Кафеџиска – член;
3. Доц. д-р Билјана Тодорова – член;
4. Доц. м-р Благојче Наумоски – член;
5. Асс. м-р Марјан Габеров - секретар;
6. Асс. м-р Виолета Паунковска – секретар;
7. Асс. м-р Ебру Ибиш – секретар;
8. Самоил Крстевски – компјутерска обработка;
9. Доц. д-р Лидија Давидовска – лектор.

Печати:

АВС принт – Скопје

Тираж:

100

СОДРЖИНА:

1) Стефанија Агрова, Методија Дојчиновски, “ТРАНСНАЦИОНАЛНИОТ ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ КАКО ЗАКАНА ЗА НАЦИОНАЛНАТА БЕЗБЕДНОСТ”.....	16
2) Живко Андревски, “СИТЕ ЛИЦА НА ИСТРАЖУВАЊАТА НА ЈАВНОТО МИСЛЕЊЕ”.....	21
3) Цихан Ахмед, “ПРАВАТА НА ЧОВЕКОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – НОРМАТИВНО И СТВАРНО”.....	26
4) Филимена Божиновска, Стефанија Агрова, “ИСКОРИСТУВАЊЕ НА СЛУЖБЕНАТА ДОЛЖНОСТ СО ЦЕЛ ДА СЕ ПРИКРИЕ КРИВИЧНОТО ДЕЛО ПОЛИЦИСКА БРУТАЛНОСТ ВО СЕМЕЈСТВО”.....	33
5) Марјан Габеров, “КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТИ НА КРИМИНАЛИТЕТОТ НА НАСИЛСТВО”.....	42
6) Андон Дамовски, “ИДЕОЛОШКИ ПРИСТАПИ ВО СОЦИЈАЛНАТА ПОЛИТИКА”	49
7) Lidija Davidovska, “REALISTIC FRAMES OF THE VIRTUAL”.....	60
8) Branko Dimeski, Aleksandra Patoska, “PUBLIC MANAGEMENT EFFORTS AND SOME KEY SOCIO-ECONOMIC RELATIONSHIPS IN PREDOMINANTLY RURAL COUNTIES IN CROATIA DURING IPARD PERIOD (2007 - 2013)”.....	68
9) Савица Димитриеска, Александра Станковска, “ВИРТУЕЛЕН ШОПИНГ: РЕАЛНОСТ ИЛИ ФАНТАЗИЈА”.....	77
10) Методија Дојчиновски, Кире Јанев, “ОПШТЕСТВЕНА УЛОГА НА АРМ ВО ИЗГРАДБАТА НА НАЦИОНАЛНАТА БЕЗБЕДНОСТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА”.....	89
11) Зоран Ѓурески, Маја Ѓуреска, “ПРОШИРЕНА И ВИРТУЕЛНА РЕАЛНОСТ, МОЖНОСТИ ЗА НИВНО ПРАКТИКУВАЊЕ ВО ДИЗАЈНОТ НА ЕНТЕРИЕР”.....	100

12) Маја Ѓуреска, Зоран Ѓурески,	
“ВИСТИНСКОТО ЛИЦЕ НА МОДАТА”.....	110
13) Емануела Есмерова,	
“МОЖЕН, РЕАЛЕН МАКЕДОНСКИ СОВРЕМЕН ИНОВАТИВЕН МЕНАЏМЕНТ”	117
14) Dinka Zlateva, Ani Atanasova, Victorya Kalaidjieva,	
“ENTREPRENEURSHIP, INNOVATIONS AND ONLINE MARKETING AS FACTORS TO INCREASE THE COMPANIES’ COMPETITIVENESS”	124
15) Virginia Zhelyazkova,	
“ECO-EFFICIENCY: CONCEPT AND EVOLUTION”	135
16) Ебру Ибиш,	
“РЕСТОРАТИВНА ПРАВДА СПРЕМА ДЕЦА (МАЛОЛЕТНИЦИ)”	141
17) Кире Јанев,	
“ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И НЕЈЗИНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ РАСТОТ НА ТЕРОРИЗМОТ НА БЛИСКИОТ ИСТОК”	152
18) Сашо Јаневски, Јован Пехчевски,	
“СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА НА НЕСТРУКТУИРАНИ ПОДАТОЦИ СО ПОДДРШКА НА BIG DATA ТЕХНОЛОГИЈАТА”	161
19) Михаела Јовановска, Јован Пехчевски,	
“ПОДОБРУВАЊЕ НА ТЕХНОЛОГИЈАТА КАЈ МАКЕДОНСКИТЕ БИЗНИСИ СО КОРИСТЕЊЕ НА NoSQL БАЗИ НА ПОДАТОЦИ”	170
20) Ognjana Stoichkova, Ljupco Stojceski,	
“EDUCATION DEVELOPMENT PROBLEMS IN BULGARIA”	178
21) Викторија Кафециска,	
“МЕНАЏЕРСКИТЕ ОДЛУКИ И ЕТИЧКИТЕ НОРМИ”	185
22) Тања Каурин,	
“КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА ПРАВНАТА РАМКА ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ЛИКВИДНОСНИОТ СИСТЕМ ВО БАНКАРСКИОТ СЕКТОР”	192
23) Yakim Kitanov,	
“OPERATIONAL RISK MANAGEMENT IN BANKS – PRINCIPLES AND APPLICATION”	202
24) Атанас Козарев,	
“УЛОГАТА НА ПРИВАТНИТЕ ДЕТЕКТИВИ ВО НОВИОТ МОДЕЛ НА КРИВИЧНА ПОСТАПКА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА”	209

25) Зоран Колев,	
“РАЗВОЈ НА ПРОИЗВОД”.....	225
26) Тања Крстева, Драган Павловиќ- Латас,	
“ДЕЛУВАЊЕТО НА ЕКОНОМСКАТА ПРОПАГАНДА ВРЗ ЧУВСТВОТА НА КУПУВАЧИТЕ”.....	237
27) Тања Крстева, Драган Павловиќ- Латас,	
“КРЕИРАЊЕ НА ПРОПАГАНДНА ПОРАКА”.....	252
28) Аљоша Љочески, Зоран Гацовски, Јован Пехчевски,	
“СИСТЕМ ЗА ДЕТЕКЦИЈА И ПРЕВЕНЦИЈА НА РАНЛИВОСТИ КАЈ ЈуТ”.....	263
29) Стојанка Манева Чупоска – Јана, Елизабета Стамевска,	
„МОЖНИТЕ ЕТНО-МОТИВИ И НОСИИ, КРЕИРАНИ ВО РЕАЛНА СОВРЕМЕНА МОДНА КОЛЕКЦИЈА“.....	275
30) Иван Минев,	
“ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА ВАРДАРСКА ДОЛИНА”.....	286
31) Невенка Милева, Јован Пехчевски,	
“ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАТОЦИ КОИ ГИ НУДИ ФРИЛЕНСИНГОТ”.....	289
32) Лидија Наумовска,	
“ВИРТУЕЛНИТЕ НАБАВКИ ГИ ПЛАШАТ КУПУВАЧИТЕ”.....	301
33) Благојче Наумоски,	
“КОНЦЕПТОТ НА ИМАГИНАРНОТО, ТЕНДЕНЦИИТЕ КОН ВИРТУЕЛНОТО, ПРЕДИЗВИЦИТЕ И ПРЕОБРАЗБИТЕ НА СОВРЕМЕНИОТ ИЗРАЗ НА ДЕНЕШНИОТ УМЕТНИК”.....	310
34) Верица Неделковска,	
“БРИЛИЈАНТНАТА СТРАНА НА ОПТИМИЗМОТ, КАКО СОВРЕМЕНА АЛАТКА ЗА ПОЗИТИВНО ОРГАНИЗАЦИСКО ОДНЕСУВАЊЕ”.....	316
35) Верица Неделковска, Оливера Трајкоска,	
“РАЗВОЈОТ НА ИНДУСТРИЈАТА ЗА УБАВИНА – КУЛТ ИЛИ ТЕРОР НА НОВОТО ВРЕМЕ?”.....	322
36) Verica Najdovska,	
“PROMOTION AS A CHALLENGING VENTURE, FOR A FURNITURE BUSINESS”.....	333

37) Petya Stoianova Pachkova,	
“REALITIES AND POSSIBLE SCENARIOS FOR THE FUTURE OF MIGRATION WAVES”.....	339
38) Александра Патоска, Бранко Димески,	
“УСЛОВИ ШТО ТРЕБА ДА ГИ ИСПОЛНУВА ПРЕДМЕТОТ НА МЕЃУНАРОДНИОТ ДОГОВОР ЗА ПРОДАЖБА”.....	346
39) Виолета Паунковска,	
“ШТО ДОНЕСЕ ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА СО МЕЃУСЕБНАТА ЗАВИСНОСТ, ПОВРЗАНОСТ И ИНТЕГРИРАНОСТ НА СОВРЕМЕНИОТ СВЕТ”.....	353
40) Магица Прошева, Јован Пехчевски,	
“ПРОЦЕНА НА РИЗИК КАЈ АВТОМОБИЛСКОТО ОСИГУРУВАЊЕ КОРИСТЕЈЌИ ТЕХНИКИ НА ПОДАТОЧНО РУДАРЕЊЕ”.....	362
41) Васко Стамевски, Елизабета Стамевска,	
“КРИМИНАЛИТЕТОТ ВО ОСИГУРУВАЊЕТО”.....	370
42) Анита Скрческа,	
“МЕЃУНАРОДНОТО ОДАНОЧУВАЊЕ НА ДОБИВКАТА И ПРОБЛЕМАТИКАТА ЗА УТВРДУВАЊЕ НА ИНТЕРНИТЕ ЦЕНИ ВО МУЛТИНАЦИОНАЛНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА”.....	380
43) Александра Станковска, Савица Димитриеска,	
“ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВОЈ НА ПАЗАРОТ ЗА ДЕРИВАТИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА”.....	385
44) Стојан Славески,	
“МАКЕДОСКО-ГРЧКАТА СОЦИЕТАЛНА БЕЗБЕДНОСНА ДИЛЕМА: РЕАЛНА ИЛИ ИМАГИНАРНА НЕКОМПАТИБИЛНОСТ?”.....	393
45) Анис Сефиданоски, Јован Пехчевски,	
“ВИРТУЕЛНА РЕАЛНОСТ И ВЕШТАЧКА ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА ЗА РАЗВОЈ НА СИСТЕМИ ЗА ОБУКА НА ДАЛЕЧИНА”.....	413
46) Билјана Тодорова,	
“ДОГОВОРОТ ЗА ВРАБОТУВАЊЕ ВО ПРАКТИКАТА”.....	421
47) Живко Андревски, Билјана Тодорова,	
“УСТАВНОТО СУДСТВО – ЗАШТИТНИК НА ФОРМАЛНИОТ ИЛИ НА РЕАЛНИОТ УСТАВЕН АКТ”.....	431

48) Александар Трајковски,	
“КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА ТЕРОРИСТИЧКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ТЕРОРИСТИТЕ-ПОЕДИНЦИ СО ЛЕВИЧАРСКА И ДЕСНИЧАРСКА ИДЕОЛОГИЈА ВО СВЕТОТ”	437
49) Марија Цизалоска,	
“ДИГИТАЛНИ ПАРИ – BITCOIN”	449
50) Слободан Шајноски,	
“УСТАВНОСТА, ПОЛИТИКАТА И ПРЖИНСКИОТ ДОГОВОР”	456
51) Ruben Nuredini, Bekim Fetaji, Azir Aliu, Jovan Pehcevski,	
“BIOLOGICALLY INSPIRED OBSTACLE AVOIDANCE SYSTEM BASED ON VISUAL RECEPTOR”	461
52) Ruben Nuredini, Jovan Pehcevski, Bekim Fetaji, Azir Aliu,	
“ISSUES AND TRENDS IN GLOBAL PATH PLANNING METHODS FOR AUTONOMOUS MOBILE AGENTS”	474
53) Jovan Pehcevski, Anis Sefidanoski	
“DISTRIBUTED VIRTUAL ENVIRONMENT FOR COSTOMER SUPPORT AT A DISTANCE USING 3D INTERACTIVE GRAPHICS”	491

м-р. Стефанија Агрова,

Факултет за детективи и криминалистика, ЕУРМ – Скопје, автор

проф. д-р. Методија Дојчиновски, Воена Академија „Генерал

Михајло Апостолски“ - Скопје, коавтор

ТРАНСНАЦИОНАЛНИОТ ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ КАКО ЗАКАНА ЗА НАЦИОНАЛНАТА БЕЗБЕДНОСТ

Абстракт

Истражувањата на безбедносните студии се трудат да бидат поставени во проширениот и продлабочен контекст, но безбедносното опкружување од нас бара да не го напуштиме традиционалниот пристап кон прашањето за безбедноста. Различните облици на загрозување се покомплексни поради одредени фактори, впрочем истите се и тежки за дефинирање, а голем дел од нив го менуваат обликот и начинот на дејствување. Од друга страна пак, грижите, проблемите и претпазливоста на националната безбедност доаѓаат од природата на заканите. Динамиката со кои истите се случуваат дополнително го усложнуваат нивното потекло, утврдувањето на причините а секако и нивното намалување. Сложеното меѓународно опкружување се претпоставува дека во иднина ќе станува се посложено. Од ова, произлегува дека заканите кои и се случуваат на националната безбедност се во постојана променлива состојба. Транснационалниот организиран криминал е глобална закана, но неговите ефекти се чувствуваат на локално ниво. Истиот овој вид на криминал има моќ да дестабилизира цели држави и региони. Организираното мрежно работење, иновативните тактики, стратегии и технологии со кои се служат криминалците доведува до остварување на нивните цели како на пример перење на пари преку банкарски сметки, сексуална експлоатација на жени и деца, ситни кражби, кражби на автомобили, насилства и огромен број злосторства. Под негово влијание се без исклучок и развиените и државите во развој. Иако организираниот криминал е вкоренет уште многу одамна, за да може државата да ги превенира, да одговори и да ги сузбие овие асиметрични закани потребно е нивно постојано следење и анализа. Активностите на овој вид на криминал претставуваат реална закана по националната безбедност.

Клучни зборови: асиметрична закана, транснационален организиран криминал, закана, национална безбедност, организиран криминал

TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME AS A NATIONAL SECURITY THREAT

Abstract

Research on security studies seeks to be placed in an expanded and deepened context, but the Security environment requires not abandon the traditional approach to the security issue. Different types of threads are more complex due to certain factors, besides those factors are hard to be defined, and great part of them change their form and way of operating. On the other hand, national security treats' concerns, problems and alertness arise from the nature of the threats. The dynamic of their occurrence further complicates the detecting their origin, determining the causes and their diminution. The complex international surrounding is supposed to become more complex in future. According to this, the threads to the national security are in constantly changing condition. Transnational organized crime is a global threat, but its effects are felt on a local level. This same kind of crime has the power to destabilize entire nations and regions. Organized networking, innovative tactics, strategies, Technologies that are used by the criminals lead to achieving of their goals for example money laundry through bank accounts trafficking for sexual exploitation of women and children, petty thefts, car robbery, violence and enormous kinds of crimes. Both developed and developing countries are influenced by this. Although the organized crime is deeply rooted long time ago, constant monitoring and analysis is needed so the state can prevent, respond and suspend these asymmetric threats. The activities of this type of crime are a real threat to national security.

Keywords: *Asymmetric threat, transnational organized crime, national security, organized crime*

Вовед

Различните облици на загрозување се покомплексни поради одредени фактори, впрочем истите се и тешки за дефинирање, а голем дел од нив го менуваат обликот и начинот на дејствување. Од друга страна пак, грижите, проблемите и претпазливоста на националната безбедност доаѓаат од природата на заканите. Динамиката со кои истите се случуваат дополнително го усложнуваат нивното потекло, утврдувањето на причините а секако и нивното намалување. Сложеното меѓународно опкружување се претпоставува дека во иднина ќе станува се посложено. Од ова, произлегува дека заканите кои и се случуваат на националната безбедност се во постојана променлива состојба. Специфичноста на загрозувањето, веројатноста на неговото избивање, обемот на последиците од истото можат да ни ги адресираат изворите на заканата.

Влијание на транснационалниот организиран криминал врз безбедноста

Транснационалниот организиран криминал се смета дека претставува директна егзистенцијална закана за државата. Зошто е тоа така? Секоја година, транснационалниот организиран криминал генерира околу 870 милијарди американси долари, со тоа се заканува на мирот и безбедноста на луѓето, што доведува до кршење на човечките права, потпокување на економскиот, социјалниот, културниот и политичкиот развој на општествата во целиот свет.¹ Оттука, влијанието кое го има врз безбедноста, и начинот на неговото откривање е последователно комплексно, и во овој дел доаѓа до израз некогата асиметрија. На разузнавачките служби им е значително отежнето нивното следење.² Воведување на шенген-зоната на Европско тло, создавањето на глобални градови и огромното подобрување во патниот сообраќај придонесуваат за зголемено создавање на криминалните организации кои оперираат во многу земји, без зголемен ризик или трошоци.³ Заради неговата проактивност, се случува и искористување можноста т.е. пропустите на судството и полицијата. Ова воедно претставува и закана за безбедноста заради можноста да се зголеми корупцијата во државата (општо е познато дека транснационалниот организиран криминал функционира во општества каде институциите се неефикасни, ја поддржуваат корупцијата и затворската казна е малку веројатна). Кога веќе корупцијата⁴ е во прашање, на национално ниво може да се дестабилизира внатрешната кохезија, штетноста од истата може да биде одвраќање од легални бизниси, и тоа е уште една штетна појава предизвикана од транснационалниот организиран криминал. На меѓународно ниво, транснационалниот организиран криминал ги поткопува нормите и институциите што се клучни за одржување на меѓународниот систем.⁵ Друга појава која е карактеристична кога се случуваат криминалните активности се пренасочувањата на финансиските средства, што од друга страна предизвикува државите да се соочуваат со недостиг на ресурси. Овие и мал милион други појави негативно се одразуваат на безбедноста на секоја држава (што досега ни се покажало и во пракса). Тоа е така заради тоа што справувањето на државите со асиметричните закани не е воопшто со позитивен предзнак. И постојат причини за истото. Континуираната напредна технологија значи многу за нивниот брз развој. Соработката на разузнавачките служби кои се клучни за нивно сузбивање, некогаш е ограничено, некогаш не корисно, некогаш трпи неуспеси. Друга важна причина за споменување е правната пречка (законите кои важат во една не се случај и во друга држава).

¹ <https://www.unodc.org/toc/en/index.html?lf=1&lng=en> посетена на 12.08.2016г.

² Исто.,

³ Пикарели. Т. Џон., *Меѓународен организиран криминал – Студии по безбедност*, Рутлеџ 2008, 455стр.

⁴ Распространетата корупција ги уништува довербата и легитимноста на државата меѓу народот.

⁵ Пикарели. Т. Џон., *Меѓународен организиран криминал – Студии по безбедност*, Рутлеџ 2008, 462стр.

И секако, треба да се има во предвид и фактот дека за овие криминални мрежи работат високообразовани поединци.⁶

Меѓународни инструменти против транснационалниот организиран криминал

Доколку кон овој вид на организиран криминал пристапиме како кон комплексна закана за безбедноста, за одговор на истата ќе ни биде потребна реакција и пристап кој е повеќеслоен.⁷ Пред да се споменат меѓународните инструменти против овој вид на криминал, интересно е да се разгледаат одговорите т.е проблемите со кои се соочуваат државите во тој контекст. Ако се имаат во предвид улогата на државата и проблемите со кои се соочува, потребен е и соодветен одговор. Мрежно поврзана власт би претставувала дел од соодветниот одговор.⁸ Зошто е тоа така? Разузнавачките служби го имаат клучниот дел во превенција, откривање и сузбивање на транснационалниот организиран криминал. Нивниот неуспех, до одредена мера, би можел да им се препушти на начинот на размислување на водството во тие служби. Оттука, важно е информациите од терен да протекуваат и хоризонтално во хиерархијата, не само вертикално. Понатака, важно е разбирањето на природата на заканата, како и децентрализацијата на прибирање, анализа и контрола на информациите кои пристигнуваат од терен. Опсегот на избори е голем и во зависност со ресурсите на националната безбедност. Може да се одбере релативно пасивна политика на чекање (додека заканите се појават) или активна политика (да се дочекаат додека се мали и со низок потенцијал).⁹ Како главен меѓународен документ за борба против транснационалниот организиран криминал е Конвенцијата на Обединетите нации против транснационален организиран криминал.¹⁰ Земјите кои го ратификуваат овој инструмент се посветуваат на преземање низа мерки против транснационалниот организиран криминал, вклучувајќи го создавањето на домашните кривични дела (учество во организирана криминална група, перење пари, корупција и опструкција на правдата), донесување на нови и убедливи рамки за екстрадиција, заемна правна помош и соработка за спроведување на законот, промовирање на обука и техничка соработка за изградба и надградба на потребниот капацитет на националните власти. Сепак од големо значење се посебни три дополнителни протоколи на оваа Конвенција. Станува збор за: Протокол за спречување ,

⁶ Квинг, Т., *Да се види невидливото – Разузнавањето за националната безбедност во несигурно време*, Магор – Скопје 2009, 19стр.

⁷ Пикарели, Т. Џон., *Меѓународен организиран криминал – Студии по безбедност*, Рутлеџ 2008, 454стр.

⁸ Квинг, Т., *Да се види невидливото – Разузнавањето за националната безбедност во несигурно време*, Магор – Скопје 2009, 21стр.

⁹ Бузан, Б., *Луѓе држави и страв (проблемот со националната безбедност во меѓународните односи)*, Академски печат – Скопје 2010, 113стр.

¹⁰ Истата е усвоена со резолуција 55/25 од 15 ноември 2000 година, од страна на Генералното Собрание. Стапена е на сила од септември 2003 година во Палермо – Италија, каде претходно била свикана политичка конференција на највисоко ниво, и каде претходно била отворена за потпишување од страна на земјите членки. Конвенцијата претставува голем чекор напред во бробата против транснационалниот организиран криминал и го означува признавањето од страна на земјите-членки на сериозноста на проблемите што произлегуваат од неа, како и потребата да се поттикне и да се зајакне меѓународната соработка со цел да се справи со овие проблеми.

сузбивање и казнување на трговијата со луѓе (посебно жени и деца), Протокол за борба против криумчарење на мигранти по копнен, воден и воздушен пат, и Протокол против недозволено производство и трговија со огнено оружје, нивни делови и муниција.¹¹ Истите овие, меѓународни правни инструменти ги има ратифкувано и Република Македонија.¹²

Заклучок

Улогата на државата била и ќе биде во насока на поддршка и развој на нејзините интереси и просперитет, а истовремено заштитувајќи се од закани. Затоа е важно да се запази почитувањето на меѓународното право, поширокото разгледување на заканите, проценка на истите, и во континуитет да се набљудуваат реалните ризици. Опасноста од транснационален организиран криминал се појавува кога заканата теоретски нема ама баш никаква поврзаност со ситуацијата на терен, затоа е важно не само разбирање на заканите како такви, туку и разбирање на слабостите на државата која е објект на заштита на националната безбедност.

Conclusion

The role of the state has been and will be to support and develop its interests and prosperity while protecting from threats. It is therefore important to maintain respect for international law, broader consideration of threats, assessing them, and to continuously monitor the real risks. The threat of transnational crime organized occurs when threat theory would absolutely nothing to do with the situation, it is important not only understanding of the threats as such, but also understanding the weaknesses of the state that is the object of protecting national security.

Користена литература

- Бузан, Б., *Луѓе држави и страв*, Академски печат, Скопје 2010
- Георгиева Лидија, *Менаџирање на ризици*, Филозофски факултет – Скопје, 2006
- Котовчевски, М., Национална безбедност на Република Македонија – II дел, Македонска цивилизација – Скопје, Скопје
- Котовчевски, М., Национална безбедност на Република Македонија – III дел, Македонска цивилизација – Скопје, Скопје
- Пикарели. Т. Џон., *Меѓународен организиран криминал – Студии по безбедност*, Рутлеџ 2008
- www.fas.org/irp/offdocs/pdd
- www.cia.gov
- www.unodc.org
- www.nationalgeographic.com
- www.dailymail.co.uk
- www.pravo.org.mk
- www.novamakedonija.com.mk

¹¹ <https://www.unodc.org/unodc/treaties/CTOC/> посетена на 09.08.2016г.

¹² <http://www.pravo.org.mk/documentDetail.php?id=5656> посетена на 12.08.2016г.